

Зоряна ГОДУНОК

КЛЮЧІ ФЕНТЕЗІЙНОГО СТОРИТЕЛІНГУ

Літературознавчі етюди

Острог — 2025

УДК 82.09

Г59

*Національний університет «Острозька академія»
Рекомендовано рішенням вченої ради Національного університету
«Острозька академія» (протокол №4 від 31 жовтня 2024 року).*

*Монографія підготовлена в межах наукового проєкту,
профінансованого грантом Національного університету
"Острозька академія"*

Наукові рецензенти:

Вісич О. А., доктор філологічних наук, професор;

Українець С. Я., кандидат філософських наук;

Гурдуз А. І., кандидат філологічних наук, доцент.

**Годунок З. В. Ключі фентезійного сторітелінгу. Літературо-
знавчі етюди:** монографія. Острог: Видавництво Національного
Г59 університету «Острозька академія», 2025. – 250 с.
ISBN 978-617-8041-32-8
DOI: <http://doi.org/10.25264/978-617-8041-32-8>

У монографії авторка досліджує структуру сучасного фентезі, зокрема на прикладі різних видів прозових текстів західної традиції аналізує типових персонажів, їх характерні та функційні особливості, шляхи розвитку; мотиви, які організовують сюжет, щоб урешті визначити ключі фентезійного сторітелінгу. Видання призначене для літературознавців, студентів філологічних і культурологічних спеціальностей, а також усіх зацікавлених фентезі.

ISBN 978-617-8041-32-8

УДК 82.09

© Годунок З. В., 2025

ЗМІСТ

Примітка від авторки	4
ПЕРЕДМОВА ПРО ФЕНТЕЗІЙНІ ІСТОРІЇ й те, нащо вони нам.....	7
ІСТОРІЇ ПРО ЛЮДЕЙ, навіть якщо вони не люди.....	12
ІСТОРІЇ ПРО ПРИЙНЯТТЯ ТА САМОІДЕНТИФІКАЦІЮ.....	69
ІСТОРІЇ ПРО СЛОВА, ЗАКЛЯТТЯ Й ІМЕНА.....	95
ІСТОРІЇ ПРО ВЛАДУ	126
ІСТОРІЇ ПРО ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК	152
ІСТОРІЇ ПРО ШЛЯХ.....	184
ЯК ПІСЛЯМОВА	230
ФЕНТЕЗІЙНІ ІСТОРІЇ ДЛЯ КОМФОРТНОГО ЧИТАННЯ	238

Примітка від авторки

Ця праця є спробою систематизувати знання про фентезі та його різновиди, типологізувати його персонажів і визначити структуру його сюжету, зокрема через мотиви, які його формують, – щоб виявити, як працює фентезійна історія. Іншими словами, ми досліджуємо фентезійний сторітелінг, що може бути корисним для науковців, зацікавлених у фентезі й загалом у масовій популярній літературі та культурі, студентів, яких вони навчають, блогерів, які потребують нових гачків утримати аудиторію, а також усіх залюблених у фентезі.

Більшість аналізованих текстів – цикли фентезійних романів періоду останніх десятиліть XX – перших двох десятиліть XXI ст. Для повноти дослідження було використано класичні для фентезійної традиції тексти, як, наприклад, романи Дж. Р. Р. Толкіна; як матеріал дослідження ми розглянули також повісті циклів «Хроніки Нарнії» К. С. Льюїса та «Чарівник Земномор'я» У. Ле Гуїн.

Одиничні романи, як-от «Гонимарник» Д. Корній, «Правда» Т. Пратчетта, «Вавилон» Р. Кван, «Незриме життя Адді Лярю» В. Шваб, «Хто боїться смерті» Н. Окорафор тощо так само увійшли в матеріал дослідження. До розгляду взяли й оригінальні сценарії «Гаррі Поттер і прокляте дитя» Дж. К. Ролінг, Дж. Тіффані, Дж. Торна та «Фантастичні звірі» Дж. К. Ролінг.

Зазначені твори належать до різних видів фентезі: дитячого й підліткового, т.зв. young adult, new adult і дорослого, темного, епічного (високого) й низького, міського, побутового, гумористичного, любовного, т.зв. ромфанту, тощо. Певні тексти є синтетичними, як-ось романи циклу «Темна вежа» С. Кінга включають, крім жанровизначальних елементів фентезі, ще й структурні елементи наукової фантастики, вестерну тощо, Ч. М'євіля –

фантастики, стім-панку, пригодницького роману тощо, К. Дабос – стім-панку. А «Літопис Сірого Ордену» П. Дерев'янка та «Вавилон» Р. Кван є альтернативними історіями.

Значну частину простеженого художнього корпусу екранізовано, як-от «Відьмака» А. Сапковського чи «Гаррі Поттера» Дж. К. Ролінг, «Гру престолів» (за циклом «Пісня льоду й полум'я») Дж. Р. Р. Мартіна чи «Персі Джексона та Викрадача блискавок» й «Персі Джексона та море чудовиськ» Р. Ріордана. Інші тексти є менш відомими й неекранізованими.

Аналізовані зразки належать до західної традиції фентезі (європейської, зокрема української, й американської; хоча у фокус дослідження залучено також перші частини трилогії «Хроніки безночі» австралійця Дж. Крістоффа, оскільки Австралію традиційно в суспільно-політичному й культурному дискурсах розглядають як частину західного світу). Деякі фентезі, наприклад, «Макова війна» Р. Кван чи «Хто боїться смерті» Н. Окорафор, написані на основі азійської й африканської історій відповідно, проте американськими авторками. Більшість аналізованих текстів мають український переклад, натомість кілька ще не перекладені, зокрема «Країна, гідна своїх героїв» («Land fit for Heroes») Р. Морґана.

Під час дослідження ми використали електронні версії певних текстів, здебільшого розміщені в додатку онлайн-книгарні Yakaboo. У разі, якщо під час цитування не було зазначено сторінку книги й не вказано додаткової інформації щодо неї, за замовчуванням джерелом є саме додаток Yakaboo.

У нашій праці вперше комплексно й системно було проаналізовано фентезійний сторітелінг: досліджено, які структурні елементи складають фентезійну історію, як вони взаємодіють і визначають її розвиток та специфіку. У корпус матеріалу дослідження було внесено цілком нові на час підготовки монографії фентезі, наприклад, «Емпіреї» Р. Яррос. Ми подали нову концепцію

персонажа з сірою мораллю, зокрема ми наголошуємо на тому, що він є породженням світу, у якому Зло перемогло, відповідно, він такому світові співприродний. Також у роботі було виокремлено систему ключових мотивів, які організовують сюжет фентезійного тексту; значний акцент було поставлено на мотиві влади, який для сучасного фентезі західної традиції є визначальним, про що свідчить і своєрідне тематичне переорієнтування певних видів фентезі, наприклад, підліткового, коли теми соціалізації, дружби, першого кохання, навчання, стосунків із батьками немовби опосередковуються мотивом боротьби за владу.

У зв'язку з потребою розкрити фентезійну історію у всій її повноті ми аналізували й розв'язки сюжетів, тож радимо звернути увагу, що тут можливі спойлери.

Отож, у нашому дослідженні опрацьовано фентезі різних жанрів, видів, цільових аудиторій та інших розрізнявальних ознак. Усі досліджені твори, більш чи менш популярні серед масового читача, – це історії про самоідентифікацію, прийняття і владу.

ПЕРЕДМОВА ПРО ФЕНТЕЗІЙНІ ІСТОРІЇ

й те, нащо вони нам

... всі подумки розповідають історію про себе. Завжди. Постійно. Ця історія й робить вас тим, ким ви є¹

Згадаймо, як ми проводимо свій день: прийняти душ, почистити зуби, поснідати, одягнутися, вийти на вулицю, сісти в маршрутку чи метро, приїхати на роботу... І так кожен день, крім вихідних. Чи, наприклад, щоденник у школі, де ми прописуємо свої предмети й домашні завдання з них. Завтра аж два уроки математики й треба розв'язати аж три завдання. А ще англійська – написати й вивчити текст про улюблене місто. Або те, як ми впорядковуємо своє робоче місце – робочий стіл комп'ютера, стіл в офісі, інструменти в гаражі чи посуд на кухні. Ось ці ярлики ми помістимо в оцю папку, бо це все ігри. Фікус повинен стояти неодмінно в цьому кутку, бо тут мало світла. Гайковий ключ повинен лежати скраю, щоб завжди можна було дотягнутися. Кружки для дітей мають стояти на столі, щоб діти за потреби самі могли їх дістати.

Таких правил, часто не усвідомлюваних нами до кінця, безліч. Це тому що впорядкування природне для людини. Мозок прагне контролювати світ навколо, людей навколо², а для цього йому потрібно бачити в ньому якийсь

¹ Ротфус П. Ім'я вітру / пер. з англ. М. Пухлій. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2023. 800 с.

² Сторр В. Наука сторітелінгу. Чому історії впливають на нас і як ними впливати на інших / пер. з англ. М. Госовська. Київ: Наш Формат, 2022. 224 с.

*Наукове видання
Монографія*

КЛЮЧІ ФЕНТЕЗІЙНОГО СТОРІТЕЛІНГУ
Літературознавчі етюди

Зоряна Валентинівна ГОДУНОК

Технічний редактор **Роман СВИНАРЧУК**
Комп'ютерна верстка **Роман ШУЛИК**
Художнє оформлення обкладинки **Валентин ГОДУНОК**

Підп. до друку 00.00.2025
Формат 30х42/8. Ум. друк. арк. 14,4. Обл.-вид. арк. 12,58. Наклад 300 пр.
Зам. № 21. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура «Calibri».

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»,
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідोцтво суб'єкта видавничої справи РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ТОВ «4ФЕМІЛІ». Виготовлювач ФОП Свинарчук М.В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8216 від 18.11.2024 р.
+38 068 68 35 800 • print35800@gmail.com